

ZAMISLI O SODELOVANJU MED SLOVENC IN NJIHOVIMI POTOMCI V MATICI IN V TUJINI

P e t e r K l i n a r

SOCIOLOŠKA TEORETIČNA IZHODIŠČA RAZISKOVANJA MEDNARODNIH MIGRACIJ

Slovensko izseljenstvo kot del mednarodnih migracijskih procesov in kot pomembno sestavino skupnega slovenskega kulturnega prostora ter slovenskega narodnega vprašanja je mogoče celovito raziskovati z udeležbo raznoterih znanstvenih disciplin. Mnoge od njih - zgodovinske, literarnojezikoslovne, umetnostne, sociološke, geografske in druge - se ukvarjajo s tem pojavom kot predmetom svojih raziskav. Številnim znanostim pa predstavlja slovensko izseljenstvo pomemben izziv za prihodnja raziskovanja.

Raziskovalno zanimive so preteklost, sedanjost in prihodnost slovenskega izseljenstva. Če se ustavimo predvsem pri raziskovanju sedanjosti slovenskega izseljenstva, potem ne moremo prezreti socioloških raziskovalnih pristopov, pomembnih tudi za raziskovanje prihodnjih procesov, ki zadevajo pojave slovenskega izseljenstva. Sociološki pristopi morejo izhajati iz teoretičnih izhodišč, ki zadevajo medetnične odnose, povezane z migracijsko in stratifikacijsko - mobilnostno teorijo. Gre za raziskovanje procesov, ki nastajajo ob stikih med izseljenci z njihovo izvorno (emigrantsko) družbo in imigrantsko družbo, med različnimi etničnimi skupinami izseljencev in seveda med izseljenci skupnega etničnega porekla samimi. V tem kontekstu je zanimivo raziskovanje imigrantskih etničnih skupnosti in njihovih raznoterih institucij ter organizacij, s pomočjo katerih ohranjajo svojo etničnost in stike z izvorno družbo ter se hkrati vključujejo v širšo imigrantsko družbo. Imigrantske etnične skupnosti dosegaajo na lestvici etnične stratifikacije različno mesto, kar ni nepomembno za raziskovanje socialne stratifikacije in vertikalne mobilnosti pripadnikov določenega etničnega porekla izseljencev.

V interakciji izseljencev z imigrantsko in emigrantsko družbo ter med različnimi etničnimi skupinami izseljencev nastajajo specifična kultura in posebne komunikacije, od katerih nas še posebej zanimajo tiste, ki vodijo do razmerij izseljencev z njihovo izvorno družbo ali izvorno družbo njihovih prednikov. Ta izvorna družba more biti za slovenske izseljence sedanja matična Slovenija ali pa zamejska področja, kjer živijo Slovenci kot avtohtoni prebivalci.

Kategorije izseljencev so različne. Delimo jih po geografskih področjih, kjer so naseljeni, dolžini imigrantskega staža, generacijah, trajnosti ali začasnosti imigracije, po motivih izselitve (predvsem ekonomski in politični), po načinih naselitve bivanja (v imigrantskih etničnih skupnostih ali razpršeno), po odnosih z matico in načinih sodelovanja z njo, po različnih političnih in ideoloških usmeritvah. Pomembne so razlike glede priznanih pravic med legalnimi in ilegalnimi imigranti, med tistimi s pridobljenim državljanstvom in brez njega ipd. Vse naštetje kategorije (med njimi še posebej strokovnjaki - beg možganov) so zanimive za raziskovanje sodobnih pojavov slovenskega izseljenstva. Pri tem je treba podčrtati, da ni utemeljeno razločevanje med klasičnimi izseljenci in zdomci (sodobnimi ekonomskimi emigranti v Evropi, za katere se je predvidevalo, da bodo pretežnočasni emigranti). Tako imenovani zdomci postopno večinoma postajajo trajni emigranti, ki ohranjajo stike z izvorno emigrantsko družbo.

Razvite imigrantske družbe so dominantne pri vodenju migracijske politike, z njo pa poskušajo tudi manj razvite emigrantske družbe, ki si prizadevajo za uveljavljanje alternativnih emigracij, za različne načine sodelovanja s svojimi emigranti, za zaščito tistih kategorij, ki ohranjajo naše državljanstvo, za ohranjanje njihove etnične identitete, za remigracije ipd.¹

ZAMISEL O SKUPNEM SLOVENSKEM KULTURNEM PROSTORU

V matični Sloveniji se v zadnjem času oblikuje zamisel o skupnem slovenskem kulturnem prostoru kot načinu sodelovanja Slovencev: matice avtohtonih Slovencev v zamejstvu in emigrantov slovenskega rodu, ki bivajo po svetu. Temeljna ideja o skupnem slovenskem kulturnem prostoru izhaja iz tega,

da je družbeni prostor, kjer bivajo Slovenci, referenčna etnična tvorba, kjer prihaja do identifikacije na temelju slovenske etnične skupnosti. Če govorimo o referenčni etnični tvorbi, to pomeni, da vključujemo vanjo Slovence in njihove potomce, ki živijo na teritorialno strnjjenih področjih (avtohtonih in emigrantskih), kakor tudi tiste, ki bivajo razpršeni, zunaj osredotočenih naselitvenih področij, v različnih geografsko-družbenih okoljih. Referenčna tvorba na temelju etnične identifikacije omogoča uveljavljanje različnih družbenih stikov med različnimi socialnimi kategorijami in seveda med različnimi kategorijami znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki zadevajo avtohtono matično in zamejsko prebivalstvo ter različne emigrantske kategorije.

Zamisel o slovenskem kulturnem prostoru kot uveljavljanje stikov v okvirih referenčne etnične tvorbe se zdi smiselna iz nekaj razlogov. Gre za uveljavljanje družbenih stikov ne glede na geografsko bližino ali oddaljenost, saj bivajo pripadniki slovenskega rodu kot avtohtoni prebivalci na majhnem geografskem prostoru, hkrati pa kot emigranti zelo razpršeno po svetu. Uveljavljanje družbenih stikov v okviru skupnega slovenskega kulturnega prostora - referenčne etnične tvorbe - pa je nujno tudi zaradi tega, ker so pripadniki slovenskega naroda in njihovi potomci izredno maloštevilčni. Pripadniki številčnejših narodov lahko gradijo trdnejše in močnejše nacionalne tvorbe, ki so vplivne v mednarodnih odnosih, lažje širijo svoje kulturne dosežke in ideje, njihove manjšine v zamejstvu imajo ugodnejši položaj in po svetu uveljavljajo obsežne emigrantske etnične skupnosti, ki se obnavljajo s stalnim dotokom novih emigrantov in ohranjajo z močjo in številčnostjo svojih etnično-kulturnih institucij. To je sedanja družbena realnost, čeprav govorijo načela o enakopravnosti vseh etničnosti ne glede na njihovo številčnost. In še pomembno dejstvo, ki govori za uveljavljanje ideje o skupnem slovenskem kulturnem prostoru kot referenčni etnični tvorbi: slovenski narod s svojimi težnjami po razvoju v smeri nacije in odprtosti v razviti svet uvrščamo v evropskem prostoru v manj razvito območje. Nerazviti narodi pa morajo iskati svoje razvojne spodbude znotraj sebe in s pomočjo zunanjih spodbud. Med njimi so pomembne tiste, ki prihajajo od rojakov in njihovih potomcev, ki živijo in uspešno delujejo v razvitejših okoljih od matice.

Model sodelovanja znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki obeta učinkovitost, more biti le pluralističen model avtonomnih kategorij. Različne kategorije pripadnikov slovenskega naroda in njihovih potomcev se samostojno odločajo za medsebojno sodelovanje, za načine tega sodelovanja in pri teh izhajajo iz enakopravnosti vseh kategorij. To na primer pomeni, da v medsebojnih odnosih znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora ni mogoče uveljavljati odnosov dominacije, npr. matice nad drugimi deli slovenskega kulturnega prostora. Verjetno so posamezne dejavnosti v enem okolju bolj razvite kot v drugem, kar je dobro izhodišče za pluralistične načine medsebojnega sodelovanja. Predvidevamo lahko, da so npr. kulturne dejavnosti v matici in zamejstvu bolj razvite kot v emigraciji ali pa da so Slovenci v zamejstvu in emigraciji bolj vešči političnega in idejnega pluralizma kot v matici. Gotovo se v matici lahko veliko naučimo od svetovno uveljavljenih znanstvenikov slovenskega rodu, ki zaradi bega možganov delujejo v svetovnih univerzitetnih središčih. Pluralizem znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora spodbuja izmenjavo dosežkov, pridobivanje koristnih inovacij, medsebojno pomoč in sodelovanje z deli in kategorijami znotraj tega družbenega prostora, ki ohranja svojo avtonomijo in specifičnosti, saj je znano, da matico determinira jugoslovanski globalni družbeni sistem, zamejce in emigrante pa dominantni družbeni sistemi, katerih del so. Komunikacije znotraj slovenskega kulturnega prostora, ki je pluralističen, so učinkovite, če so večsmerne, prostovoljne, enakopravne in temeljijo na medsebojni toleranci, spoštovanju razlik. Kategorije in deli skupnega slovenskega kulturnega prostora se med seboj prilagajajo in ohranjajo ter razvijajo svoje specifičnosti. S tem se ustvarja skupno - splošno. Prikazani proces moremo označiti kot hkratnost povezovanja in osamosvajanja - globalizacije in individualizacije - ter kot možnost za prehod od agregatnih do skupinskih in skupnostnih značilnosti, ali drugače povedano: kot postopnost graditve in utrjevanja notranje kohezivnosti znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora.²

SPREJEMANJE ZAMISLI O SKUPNEM
SLOVENSKEM KULTURNEM PROSTORU

Po teh naštevanjih nekaterih teoretičnih socioloških izhodišč za raziskovanje pojavov, ki zadevajo sodobno slovensko izseljenstvo, se takoj postavlja vprašanje o njihovi empirični verifikaciji. Takšna empirična raziskovanja bi morala potekati v vseh okoljih skupnega slovenskega kulturnega prostora in bi dopolnila naša teoretična izhodišča o pojavih slovenskega izseljenstva ter o širših okvirih tega raziskovanja - zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Zaenkrat razpolagamo le z empiričnimi podatki, zbranimi v matični Sloveniji,³ ki z enega zornega kota osvetljujejo raziskovalni problem, hkrati pa predstavljajo nekakšno pilotsko študijo in vzpodbudo za razširitev empiričnega sociološkega raziskovanja v drugih okoljih skupnega slovenskega kulturnega prostora.

Podatki iz javnomnenjskih raziskav v Sloveniji (SJM 87, 88) govorijo, da Slovenci v matici povsem sprejemajo in podpirajo idejo o skupnem slovenskem kulturnem prostoru - o kulturnem, socialnem povezovanju Slovencev in njihovih potomcev v matici, zamejstvu in po svetu. Kar zadeva stališča, ki to zamisel podpirajo, opažamo trend naraščanja. Izrazita večina meni, da bi bilo za razvoj matične slovenske družbe širjenje in poglobljanje povezav s slovenskimi rojaki v tujini koristno. Zamisel o skupnem slovenskem kulturnem prostoru je med Slovenci v matici sprejeta in pozitivno ocenjena z vidika razvoja matične slovenske družbe.

V raziskavi Slovensko javno mnenje 88, opravljeni med mnenjskimi voditelji (SJM 88 - MV), intelektualci, strokovnjaki z vseh pomembnih profesionalnih področij, je razviden njihov odnos do sodelovanja z različnimi kategorijami Slovencev po svetu. Z najvišjimi, povsem prevladujočimi deleži se zavzemajo za sodelovanje z zamejskimi Slovenci (v Italiji, Avstriji, na Madžarskem), z visokimi deleži se odločajo za povezave s sodobnimi ekonomskimi emigranti (zdomci) in s kategorijami klasičnih izseljencev v Ameriki in Evropi. Uravnoteženi pa so deleži pritrdilnih in odklonilnih odgovorov v zvezi s sodelovanjem s slovenskimi političnimi emigranti v Južni in Severni Ameriki, Avstraliji, Evropi. Kar zadeva sodelovanje s to kategorijo emigrantov, je mogoče najti med slovenskimi intelektu-

alci v matici še vrsto političnih ideoloških zavor, ki so očitne pri kategoriji lokalnih politikov, strokovnjakov, ki delajo v upravi in pravosodju, manj izrazite pa tudi pri kategoriji gospodarstvenikov in tehnične inteligence. Manj pa je teh zadržkov med humanistično inteligenco (samostojni kulturni delavci, duhovniki, zdravniki), profesorji in novinarji.

SEZNANJENOST S SLOVENSKIMI IZSELJENSKIMI SKUPNOSTMI

Splošno obveščenost Slovencev v matici (SJM 88) o življenju in delovanju slovenskih izseljenskih skupnosti po svetu lahko označimo kot delno (60 odstotkov odgovorov). Le majhen delež Slovencev je dobro obveščen o delovanju slovenskih izseljenskih skupnosti, kar visok pa je delež neobveščenih (33 odstotkov). Višji so deleži Slovencev, ki vedo za obstoj klasičnih in sodobnih izseljenskih skupnosti v Severni Ameriki, zahodnoevropskih državah in Avstraliji. Nizki pa so deleži anketirancev, ki so seznanjeni z obstojem slovenskih izseljenskih skupnosti v Južni Ameriki, ki jih sestavljajo predvsem povojni politični in tudi ekonomski emigranti ter njihovi potomci. Zbrani podatki nas opozarjajo o nujnosti razširitve informacij v matici o delovanju slovenskih izseljencev in njihovih skupnosti po svetu. Pri tem se kaže potreba po razširitvi popularnih in tudi poglobljenih informacij. Med slednje gotovo kaže uvrstiti rezultate znanstveno-raziskovalnega in umetniškega delovanja slovenskih izseljencev, pa tudi družboslovne raziskovalne ugotovitve o slovenskih emigrantskih etničnih skupnostih. Seznanjenost o delovanju slovenskih izseljenskih skupnosti je v matični družbi neenakomerna. Ker je malo informacij o skupnostih, ki delujejo v Južni Ameriki, je mogoče soditi, da so to povzročili že omenjeni zadržki do politične emigracije, npr. v Argentini, ki so obojestranski. Verjetno se bo v prihodnosti treba v obeh smereh truditi, da se te zavore presežejo in da se sprostijo obojestranski tok informacij ter na ta način omogočijo dotoki informacij v matico o delovanju vseh slovenskih izseljenskih etničnih skupnosti. Generacije emigrantov in Slovencev v matici, ki so si stale v II. svetovni vojni nasproti kot politični nasprotniki in vojaški sovražniki, odmirajo in nadomeščajo jih nove generacije, rojene po II. svetovni vojni, ki s preteklostjo niso obre-

menjene. To pomembno dejstvo govori za širjenje informacij med Slovenci in njihovimi potomci iz vseh izseljenskih skupnosti in Slovenci iz matice, kar je pogoj za uresničevanje zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, ki je hkrati izrazito strukturalno pluralističen. Nenazadnje idejni, politični, ekonomski pluralizem v tem času odkrito priznavamo tudi v okvirih matične slovenske družbe.

Eden od načinov za širše, bolj poglobljeno in enakomerno seznanjanje z delovanjem vseh slovenskih izseljenskih, pa tudi zamejskih skupnosti, je dostopnost njihovih publikacij v matični Sloveniji. Slovenska javnost v matici se z izrazito večinskimi deleži svojih odgovorov (SJM 88) zavzema za to, da bi časopisi, revije in knjige, ki jih izdajajo slovenski izseljenci in zamejci v slovenščini, bili dostopni v Sloveniji. Ti poudarjeni predlogi kažejo, da v matici zori spoznanje, da je treba odpraviti zavore in ovire (predvsem ideološko-politične), ki so preprečevale medsebojno seznanjanje Slovencev v domovini in po svetu. Vsestranska in poglobljena ter objektivna informiranost je pomembna začetna stopnja za graditev dejanske univerzalnosti skupnega slovenskega kulturnega prostora in hkrati nujen pogoj za uveljavljanje njegove pluralistične strukture.

VIDIKI MEDSEBOJNEGA SODELOVANJA MED SLOVENC V MATICI IN V TUJINI

Intelektualci - mnenjski voditelji v Sloveniji - odgovarjajo na vprašanje o koristnosti povezav med matično slovensko družbo in Slovenci, ki živijo v tujini (emigranti in zamejci). Splošen vtis je, da se večina zavzema za razširitev in poglobitev sodelovanja na vseh različnih področjih. V bistvu ni odgovorov, ki bi predlagali omejitev ali opustitev tega sodelovanja (SJM 88 - MV).

V skupino z najvišjimi večinskimi deleži odgovorov, ki govorijo za razširitev in poglobitev sodelovanja med matično družbo in Slovenci po svetu, se uvrščajo odgovori o sodelovanju na znanstvenem, gospodarskem ter informacijskem področju. Kar zadeva znanstveno sodelovanje, se slovenski intelektualci v bistvu zavzemajo za uresničitev znane ideje o III. slovenski univerzi, ki pomeni sodelovanje z znanstveniki slovenskega rodu v tujini. Uresničitev te zamisli pomeni njihovo vključeva-

nje v pedagoške in raziskovalne dejavnosti slovenskih univerz in v raziskovalne dejavnosti raziskovalnih institucij v Sloveniji. To bi bil nedvomno pomemben prispevek h kvaliteti rasti slovenskih univerzitetnih in raziskovalnih institucij in k pospešenemu uveljavljanju mednarodnih univerzitetnih standardov v Sloveniji. Na ta način bi se sprožil pluralističen znanstveni dialog v okviru skupnega slovenskega kulturnega prostora. Znanstveniki slovenskega rodu po svetu bi mogli postati akterji sodelovanja tujih raziskovalnih centrov s slovenskimi matičnimi raziskovalnimi centri, kar lahko označimo za pomembno pot prodora slovenske znanosti v svet. V okviru ideje o III. slovenski univerzi je še treba omeniti pomoč znanstvenikov slovenskega rodu po svetu pri izpopolnjevanju strokovnjakov iz matice po svetu, pri navezovanju stikov z mednarodnimi dokumentacijskimi centri, pri dostopu do dokumentacije, gradiv, znanstvenoraziskovalnega dela ipd. Vse profesionalne kategorije slovenskih intelektualcev v matici poudarjajo z najvišjimi deleži svojih odgovorov pomen razširitve in poglobitve znanstvenega sodelovanja v okviru skupnega slovenskega kulturnega prostora.⁴

S prav tako zelo visokimi deleži odgovorov se slovenski intelektualci zavzemajo za razširitev in poglobitev gospodarskega sodelovanja med matico in Slovenci po svetu. Ti odgovori niso presenetljivi. Matica se skuša izvleči iz vsesplošne dolgoletne krize, ki ji daje pečat gospodarska kriza, z uveljavljanjem modernega, v svet odprtega tržnega gospodarstva, temelječega na lastniškem pluralizmu. V tej zvezi so utemeljeni predlogi za sodelovanje s podjetniki slovenskega rodu in za pridobitev njihove pripravljenosti, da vlagajo svoj kapital v podjetja v Sloveniji.

V to skupino najbolj množičnih predlogov za razširitev in poglobitev sodelovanja v sklopu skupnega slovenskega kulturnega prostora se uvršča tudi sodelovanje na področju komunikacij. Z zelo visokimi deleži svojih odgovorov intelektualci v matični slovenski družbi predlagajo razširitev izmenjave publikacij, ki jih izdajajo slovenski rojaki v tujini. Ti predlogi so identični z zahtevami celotne slovenske populacije v matici, ki smo jih že omenili. Najbolj poudarjata te predloge kategoriji humanistične inteligence in inteligence, ki se ukvarja z znanstvenoraziskovalnimi, izobraževalnimi in informacijskimi dejavnostmi.

V skupino predlogov za razširitev in poglobitev sodelovanja v okviru slovenskega kulturnega prostora s še večinskimi deleži odgovorov se uvršča sodelovanje na kulturnem, športnem in političnem področju. Četrtnina anketiranih mnenjskih voditeljev meni, da je med matico in Slovenci po svetu že razvito tradicionalno kulturno in športno sodelovanje, ki ga je treba ohraniti, zato tudi nekaj nižji, vendar še večinski deleži tistih, ki predlagajo razširitev in poglobitev kulturnega in športnega sodelovanja, kot npr. z gostovanji slovenskih izseljenjskih društev v matični domovini. Poglobitev tega sodelovanja si je mogoče predstavljati npr. še s posredovanjem vrhunskih kulturnih dosežkov v okoljih imigrantskih družb, kjer prebivajo slovenski emigranti, kar predstavlja pomembno dejanje utrjevanja njihove etnične identifikacije in prestiža v širših imigrantskih okoljih, kjer prebivajo. Ni presenetljivo, da najdemo največ predlogov za razširitev in poglobitev kulturnih in športnih stikov pri kategoriji humanistične inteligence iz matične Slovenije.

Kar zadeva oblike političnega sodelovanja med Slovenci v matici in po svetu, je med intelektualci v matici s še večinskimi deleži stališč o razširitvi in poglobitvi sodelovanja omenjen predlog o upoštevanju mnenj slovenskih rojakov po svetu pri sprejemanju razvojnih in drugih pomembnih odločitev v slovenski matični družbi. Nekaj zadržkov do tega predloga izraža kategorija lokalnih profesionalnih politikov in profesionalcev, ki delujejo v administraciji in pravosodju. To zamisel razumemo kot uveljavljanje nekakšnega vseslovenskega konzultativnega parlamenta, ki bi sporočal svoja mnenja v zvezi s pomembnimi razvojnimi vprašanji Slovenije. Različne kategorije Slovencev po svetu naj bi torej bile konzultirane o smereh razvoja Slovenije, o pomembnih odločitvah, ki zadevajo prihodnost Slovenije. Na ta način suverenost Slovenije ne bi bila okrnjena, izkazali bi se pluralni razvojni pogledi o njenem prihodnjem razvoju, kar bi morda prispevalo k temu, da bi se izognili globalnim razvojnim napakam, predvsem takšnim, ki so v sedanosti pripeljale Slovenijo v globoko razvojno krizo. Takšno politično posvetovalno sodelovanje Slovencev po svetu, ki zadeva razvojne trende Slovenije, pa bi nedvomno utrjevalo zamisel o skupnem slovenskem kulturnem prostoru.

Slovensko javno mnenje (SJM 88) ocenjuje z 62 odstotki

odgovorov kot primerno, da bi slovenskim zamejcem in izseljen-
cem po svetu omogočili sodelovanje v razpravah o ključnih
vprašanih socialnega in kulturnega razvoja Slovenije. Nasprot-
nih pogledov je le 12 odstotkov. Tako je tudi v širši slovenski
javnosti mogoče opaziti, kot pri slovenskih intelektualcih, nak-
lonjenost zamisli o političnem sodelovanju v okvirih skupnega
slovenskega kulturnega prostora o ključnih razvojnih vpraša-
njih Slovenije.

NAČINI SODELOVANJA SLOVENIJE S SLOVENSKIMI SKUPNOSTMI V TUJINI

Končno se odpira še zanimivo raziskovalno vprašanje, kakšne
naj bi bile obveznosti matične Slovenije do obstoja in razvoja
slovenskih etničnih skupnosti v tujini. Spet je treba ugotoviti,
da se večina slovenskih intelektualcev (mnenjskih voditeljev -
SJM 88 - MV) pri vseh vprašanih z izrazitimi večinskimi deleži
svojih odgovorov odloča za razširitev in poglobitev teh raznote-
rih obveznosti Slovenije. V bistvu se ne odločajo za to, da bi
katero od teh obveznosti Slovenije omejili ali opustili. Deleži
odgovorov o dolžnih obveznostih Slovenije do obstoja in razvoja
slovenskih zamejskih in emigrantskih skupnosti v tujini se
diferencirajo le na ravni razširitve in poglobitve, ali ohranitve
na dosedanji ravni.

Obveznosti Slovenije do slovenskih skupnosti v smislu nji-
hove razširitve in poglobitve so po zaporedju od najvišjih k
nekoliko nižjim deležem odgovorov razporejene takole: najvišji
so deleži odgovorov slovenskih intelektualcev v matici, naj bi
bila Slovenija dolžna razširiti pošiljanje informacijskega gradi-
va iz Slovenije slovenskim skupnostim v tujini (gre za tisk,
literaturo, filme, kasete, plošče ipd.). Raziskovana populacija
torej sodi, da Slovenci po svetu vendarle niso dovolj široko in
poglobljeno informirani o vseh dogajanjih v Sloveniji in da je
pomankljivo tudi njihovo védenje o kulturnih in drugih dosež-
kih matične Slovenije. V Sloveniji se prav v sedanjem času
dogajajo pomembni miselni, politični in gospodarski premiki, o
katerih bi bilo gotovo prav, da bi bili Slovenci po svetu popol-
no in čim bolj objektivno seznanjeni. Brez vsestranskih infor-
macij o dogajanjih, problemih v Sloveniji ni mogoče uresničeva-
ti zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Ta druž-

beni prostor pa seveda more obstajati kot referenčna etnična tvorba le, če temelji na skupnih etničnih - kulturnih izhodiščih. Zaradi tega je tudi zelo pomembno širjenje kulturnih dosežkov, ki nastajajo v matici, v slovenske skupnosti na tujem in po njih tudi v svet. Posebno izrazito podpirata razširitev in poglobitev informacij iz Slovenije v slovenske skupnosti po svetu kategoriji humanističnih intelektualcev in intelektualcev, ki se ukvarjajo z raziskovalnimi, izobraževalnimi in informacijskimi dejavnostmi v matici.

S prav tako najvišjimi deleži stališč menijo kategorije intelektualcev iz Slovenije, da je treba razširiti in poglobiti sodelovanje matice s tistimi slovenskimi skupnostmi v tujini, s katerimi Slovenija še ne sodeluje. V tem predlogu, izraženem z najvišjimi deleži odgovorov, so vidne težnje po univerzalnosti skupnega slovenskega kulturnega prostora. Padle naj bi politične in ideološke ovire, ki so doslej onemogočile sodelovanje Slovenije z nekaterimi izseljenskiimi skupnostmi. Na ta način bi se mogla uveljaviti zamisel o pluralni zasnovi skupnega slovenskega kulturnega prostora. V tem predlogu je torej vidna težnja po odpiranju matične Slovenije vsem slovenskim skupnostim po svetu, kar je šteti kot izhodišče za razširitev in poglobitev sodelovanja z njimi. Seveda so potrebne obojestranska pripravljenost za takšne stike in korektnost ter tolerantnost v medsebojnih odnosih. Zanimivo je, da omenjeni predlog bolj izrazito od drugih kategorij anketirancev podpirata kategorija humanističnih intelektualcev in tudi kategorija profesionalnih lokalnih politikov, strokovnjakov iz pravosodja in uprave.

V drugo skupino po zaporedju odgovorov (z visokimi večinskimi deleži) se uvrščajo predlogi o poglobitvi in razširitvi sodelovanja Slovenije s slovenskimi skupnostmi v tujini, ki zadevajo ustanavljanje in uveljavljanje znanstvenih ustanov v slovenskih skupnostih na tujem. Slovenski intelektualci vedo, kakšen pomen za obstoj in razvoj etničnih skupnosti v tujini imajo njihove znanstvenoraziskovalne institucije. Gre predvsem za družboslovne in humanistične raziskovalne institucije, ki razkrivajo preteklost, obstoječe pojave in probleme, načina sodelovanja z matico in dominantno družbo teh etničnih skupnosti ter seveda načrtujejo trende njihovega prihodnjega razvo-

ja. Očitno je, da imajo slovenske skupnosti po svetu premalo znanstvenoraziskovalnih institucij in da obstaja nevarnost, da bi zaradi tega utonili v pozabo pomembni deli slovenske zgodovine, zato bi bile slovenske skupnosti v prihodnje prizadete v svojem razvoju. Nenazadnje je znanstvenoraziskovalna dejavnost v okvirih slovenskih skupnosti po svetu v sedanosti tudi nujen pogoj za uveljavitev zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru in za širjenje slovenskih dosežkov, kulture po svetu. V tej zvezi se kažejo smotrni predlogi o ustanavljanju slovenskih kulturnih centrov, kateder ipd. v okoljih, kjer bivajo Slovenci in njihovi potomci. Zaradi vsega tega utemeljenost množično podprtega predloga slovenskih intelektualcev iz matice o sodelovanju matične slovenske družbe pri razvijanju slovenskih raziskovalnih ustanov po svetu in poglobljanju njihovega delovanja. Ta predlog je posebej izražen pri kategoriji strokovnjakov, ki se ukvarjajo z raziskovalnimi, izobraževalnimi in informacijskimi dejavnostmi.

V drugo skupino z visokimi večinskimi deleži odgovorov sodi tudi predlog o razširitvi in poglobitvi institucionalnega sodelovanja med slovenskimi skupnostmi in matico. Uveljavitev zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru je mogoča, če pride znotraj tega prostora do vsestranskega institucionalnega sodelovanja: gospodarskega, političnega, kulturnega, socialnega ipd. Slovenske skupnosti po svetu niso velike in institucionalno popolno razvite. Vendar imajo raznotere institucije, v skupnostih sodobnih ekonomskih emigrantov pa nastajajo tudi nove. Rojaki slovenskega rodu delujejo v pomembnih institucijah imigrantskih in večinskih družb. Lahko postanejo iniciatorji za širitev institucionalnih vezi s slovenskimi institucijami v matici in po svetu. V tem predlogu je vidna težnja, da se razširi in poglobi vsestransko sodelovanje v okvirih skupnega slovenskega kulturnega prostora. Takšno sodelovanje je izjemno pomembno za razvoj matične družbe kakor tudi za obstoj in razvoj slovenskih skupnosti po svetu. Tako je mogoče razumeti utemeljen predlog slovenskih intelektualcev v matici, da Slovenija podpre raznotere slovenske skupnosti po svetu v prizadevanjih po razširitvi in poglobitvi njihovega sodelovanja z mnogoterimi institucijami slovenske matične družbe. Kategoriji humanističnih in znanstvenoraziskovalnih intelektualcev sta za ta predlog še posebej zavzeti.

V drugo skupino odgovorov z visokimi deleži večinskih odgovorov se uvrščajo tudi odgovori o dolžnostih Slovenije pri razširitvi in poglobitvi pomoči pri šolanju slovenskih rojakov in njihovih potomcev v domovini. Slovenija že organizira tečaje in seminarje o slovenskem jeziku in kulturi za potomce rojakov slovenskega rodu, ki se na ta način tudi neposredno seznanjajo z matično Slovenijo, njenimi dosežki in problemi. Mnogi od udeležencev ohranjajo trajne osebne in institucionalne stike s Slovenijo, utrjujejo pa tudi medsebojne stike. Slovenija si prizadeva, da vključi v sistem rednega šolanja na različnih stopnjah slovenske rojake in njihove potomce, saj se zaveda pomena njihovega znanja jezika, seznanjenosti o kulturi in dogajanjih v Sloveniji za razvoj zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Od tod razumljivost predloga o razširitvi in poglobitvi pomoči pri šolanju slovenskih rojakov v Sloveniji.

Po zaporedju predlogov z visokimi deleži iz druge skupine odgovorov sledi predlog o razširitvi in poglobitvi informacij o slovenskih skupnostih po svetu v množičnih komunikacijskih sredstvih v Sloveniji. Slovenski intelektualci torej menijo, da so potrebne večsmerne informacije znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora. Omenili smo že predlog o pošiljanju informacijskih sredstev iz Slovenije slovenskim skupnostim na tujem, ki je dopolnjen z zamisljo o širjenju informacij o slovenskih skupnostih v komunikacijskih sredstvih v Sloveniji. Ta predlog pomeni naročilo slovenskim množičnim informacijskim sredstvom, da razširijo in poglobijo informacije o delovanju slovenskih skupnosti po svetu, o njihovih problemih in seveda, da več in bolj temeljito poročajo o slovenskih rojakih kot posameznikih, ki bivajo na različnih koncih sveta. Z nalaganjem te informacijske dolžnosti matici se ustvarjajo pogoji za uresničevanje zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Posebej poudarjajo omenjeno dolžnost matične Slovenije kategorije anketirancev, ki se ukvarjajo s humanističnimi, izobraževalnimi, raziskovalnimi in informacijskimi dejavnostmi.

V skupino z visokimi deleži odgovorov se po zaporedju odgovorov uvršča še predlog o razširjanju in poglobljanju kulturnih stikov med matico in slovenskimi skupnostmi po svetu. Slovenija naj bi razširjala gostovanja kulturnih skupin med Slovenci na tujem in poglobljala kvaliteto teh gostovanj z angažiranjem vrhunskih umetniških stvaritev. Ta dejavnost je že razširjena

in nedvomno izredno pomembna za uveljavitev skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki smo ga označili kot referenčno etnično tvorbo, zgrajeno na skupni kulturni identifikaciji. Gostovanje kulturnih skupin iz Slovenije je zatorej, glede na obravnavani predlog, potrebno še razširiti. Ta predlog nakazuje novo smer z angažiranjem vrhunskih umetnikov in umetniških skupin iz Slovenije za gostovanje med Slovenci v tujini. S tem naj bi presegli pogosto tradicionalno folklorno obarvana gostovanja in tudi sprejemanje etničnih manjšin s strani dominantne večine kot folklorno posebnost. Slovenci po svetu naj bi spoznali, vključno s širšimi okolji, v katerih živijo, da v matični Sloveniji nastajajo nekateri vrhunski kulturni dosežki in da niso izmišljene označbe slovenskega naroda kot kulturnega naroda. Na ta način bi se utrjevala zavest o skupnem slovenskem kulturnem prostoru in naraščal prestiž Slovencev po svetu. Kategorija humanistične inteligence je tista, ki posebej izrazito omenja dolžnost Slovenije, da razširi in poglobi kulturna gostovanja med Slovenci v tujini.

V tretjo skupino s še visokimi deleži odgovorov, ki se vzemajo za razširitev in poglobitev obveznosti Slovenije do slovenskih skupnosti po svetu, se uvršča predlog o pomoči pri razvijanju slovenskega šolstva v tujini. Učenje slovenščine in slovenske kulture je seveda izjemno pomembno za obstoj slovenskega naroda in uveljavljanje zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Šolanje v slovenščini za Slovence v imigrantskih okoljih lahko poteka po dveh poteh: v matični družbi - kar smo že obravnavali - in v okoljih imigrantskih družb, kjer obstajajo slovenske izseljenske skupnosti. V okoljih tradicionalnih in novih izseljenskih skupnosti poteka šolanje potomcev slovenskih emigrantov v slovenskem jeziku. Pri tem je nujna in nepogrešljiva pomoč matice, ki pošilja učitelje, učno gradivo ipd. Ta dejavnost je precej razvejena v tako imenovanih zdomskih okoljih, to je v okoljih sodobnih ekonomskih emigrantov iz Slovenije. Šolska središča, ki gojijo pouk v slovenskem jeziku, morejo postati pomembna kulturna središča, pa tudi zametki raziskovalnih dejavnosti, kar je izjemno pomembno za obstoj slovenskih skupnosti po svetu in za uveljavitev zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Ni potrebno posebej poudarjati, kako pomembni so za vzpostavljanje stikov s Slovenijo in svetom tisti v tujini, ki obvladajo

slovenski jezik. Etnična identifikacija in pojavljanje izseljenskih skupnosti kot referenčnih etničnih tvorb sta načeloma mogoča tudi brez znanja jezika izvirne matične družbe. Popolnejše in kohezivnejše izseljenske etnične skupnosti pa je seveda mogoče razviti takrat, kadar njihovi pripadniki obvladajo jezik izvirne matične družbe, kar jim zagotavlja pogostejše in bolj poglobljene komunikacije z izvornim okoljem njihovih staršev in temeljitejše seznanjanje s to kulturo. Poseben pomen pomoči pri razvijanju slovenskega šolstva v tujini dajeta kategoriji humanističnih intelektualcev in intelektualcev, ki opravljajo pedagoške, raziskovalne in informacijske dejavnosti.

Med tiste z najnižjimi deleži odgovorov o obveznostih Slovenije glede oblik sodelovanja s Slovenci po svetu - ki pa so še večinski - je uvrščen predlog o razširitvi gostovanj športnikov iz Slovenije v okoljih, kjer bivajo Slovenci v tujini. Šport je gotovo pomembna oblika druženja in utrjevanja etnične identifikacije. Zaradi tega razumljivost predloga o razširitvi športnih stikov. Posebej pomembni za etnično identifikacijo in utrjevanje izseljeniških skupnosti kot sestavin skupnega slovenskega kulturnega prostora pa so nastopi kvalitetnih, vrhunskih športnikov iz izvirnega matičnega okolja, še posebej takrat, če dosežejo narodno pomembne tekmovalne rezultate.

V raziskavi (SJM 88, MV) intelektualci - mnenjski voditelji - omenjajo še različne posamične predloge o razširitvi in poglobitvi stikov matične Slovenije s Slovenci in njihovimi skupnostmi v tujini. Skupna značilnost teh predlogov je, da odražajo hotenja po dvigu kvalitete tega sodelovanja, kar se zdi pomembno za uresničevanje zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Težnje po dvigu kvalitete sodelovanja so vidne v predlogih o poglobitvi že uveljavljenih stikov, pa tudi v predlogih, ki odkrivajo nove možnosti sodelovanja.

Kar zadeva oblike gospodarskega sodelovanja matice s Slovenci po svetu, omenjajo anketiranci možnosti ustanavljanja skupnih podjetij, razširitev ekonomskih stikov na turistično in sejensko delovanje. Pri tem je zanimiv predlog, naj bi bili slovenski rojaki, ki bivajo v tujini, deležni v Sloveniji turističnih popustov, kar naj bi kazalo na njihovo pripadnost širši slovenski skupnosti - skupnemu slovenskemu kulturnemu prostoru. Predlogi se zavzemajo za širjenje maloobmejnega prometa kot pomembne oblike sodelovanja z zamejci. Slovenci po

svetu naj bi povedali svoje mnenje o ekologiji svoje matične Slovenije.

Na področju političnega sodelovanja izstopa predlog, naj bi v Sloveniji izkoristili vpliv in zveze, ki ga imajo posamezni politiki slovenskega rodu v okoljih imigrantskih in dominantnih družb, kjer bivajo. Predlagateljem so očitno poznane vloge imigrantskih etničnih skupnosti kot skupin pritiska in interesnih skupin v imigrantskih družbah v zvezi s politiko teh družb do njihovih izvornih - matičnih družb. Sloveniji je v času njenih globokih družbenih reform takšna mednarodna pomoč nedvomno potrebna. Pa tudi za uresničevanje zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru sta potrebna mednarodno razumevanje in podpora še posebej tistih imigrantskih in dominantnih družb, kjer delujejo slovenske izseljenske skupnosti.

Težnje po višjih ravneh kulturnega sodelovanja med matico in Slovenci po svetu so izražene v predlogih anketirancev o premikih oblik tega sodelovanja od pretežno folklornih k umetniško kvalitetnejšim oblikam. Zavzemajo se za gostovanja priznanih umetnikov slovenskega rodu, ki delujejo v tujini v matični družbi in za razvijanje kulturnih centrov v okoljih slovenskih skupnosti v tujini. Slovenci v tujini naj bi pomagali pri promociji naših kulturnih dosežkov v svetu. Prav tako odsevajo predlogi o informacijskem delovanju izpolnitev kvalitete teh načinov sodelovanja.

Posamezni predlogi poudarjajo še uveljavljanje visoke ravni znanstvenega sodelovanja, ki bi jo mogli doseči s polnejšo ustvaritvijo zamisli o tretji slovenski univerzi, o čemer smo že na kratko razpravljali. Upoštevanja vreden je tudi predlog, da bi javnosti v Sloveniji z intervjuji predstavili delo in mišljenje mednarodno pomembnih znanstvenikov slovenskega rodu, ki uspešno delujejo v tujini, kar bi nedvomno vzbudilo interes različnih institucij v Sloveniji za sodelovanje z njimi in za njihovo vključitev v projekt o tretji slovenski univerzi.

Na področju izobraževalnih stikov anketirani predlagajo kvalitetne poglobitve teh stikov. Beremo o pomoči uglednih izseljencev in zamejcev pri šolanju naše profesionalne elite v tujini. Kot pomembna oblika izobraževanja potomcev staršev slovenskega rodu in zamejcev v slovenskem jeziku in kulturi se omenjajo mladinski tabori v matični slovenski družbi. Prezreti ne kaže predloga o izdelavi slovarjev slovenskega jezika

in tujih jezikov, brez katerih ni učinkovitejših izobraževalnih prizadevanj med interese za učenje slovenskega jezika v tujini.

Omenjeni so še predlogi o uveljavitvi in razširitvi verskega sodelovanja med verniki, njihovimi skupnostmi in institucijami v matici in po svetu. Kot oblike takšnega sodelovanja se omenjajo medsebojna srečanja ob verskih praznikih, delovanje duhovnikov iz matice med Slovenci v tujini kot nosilcev slovenske kulture in priznanja njihovem delu.

KRITIČNE OCENE DOSEDANJIH NAČINOV SODELOVANJA SLOVENIJE S SLOVENCİ PO SVETU

Kritična razglabljanja anketirancev o dosedanjih načinih sodelovanja matice s Slovenci po svetu in njihovimi skupnostmi omenjajo, da je odveč le deklarativna pomoč. Iz te kritične opombe sledi, naj bi tudi v Sloveniji sledili vsesplošni praksi deklariranja visokodonečih ciljev, ki pa so se v praksi premalo uresničevali. V tem kontekstu izzveni tudi kritična opomba, da bi v Sloveniji kazalo opustiti številna brezplodna potovanja delegacij in posameznikov k slovenskim skupnostim na tuje, ki so bila v informacijskih sredstvih prikazana kot pomembna dejanja, ki pa niso vplivala na poglobljanje in razvijanje medsebojnih stikov. Stališču o nemožnosti sodelovanja matice s politično nasprotnimi slovenskimi skupnostmi po svetu nasprotuje stališče o odpiranju stikov. Anketiranci zamerijo politiki matične Slovenije do slovenskih skupnosti po svetu, da temelji na ideološko-političnih kriterijih in zaradi tega ne sodeluje z vsemi slovenskimi skupnostmi po svetu. Po tem mišljenju matice ni mogoče šteti kot obstoječi politični sistem v Sloveniji, marveč mnogo širše. Matica ne more vsiljevati ideje obstoječega političnega sistema v Sloveniji slovenskim skupnostim v tujini. Ideološko-politična naziranja uradne matične Slovenije in nepojasnjena kritična dogajanja ob koncu vojne v Sloveniji krnijo možnosti za uveljavljanje ideje o univerzalnosti in pluralnosti skupnega slovenskega kulturnega prostora ter zapirajo možnosti za sodelovanje z različno mislečimi v tem prostoru.

Med objektivnimi ovirami za sodelovanje matice s slovenskimi skupnostmi po svetu se omenja ekonomsko-socialno zaostajanje v Sloveniji za razvojem slovenskih zamejskih in emi-

grantskih skupnosti. Če bi v Sloveniji dosegli razvojne standarde okolij, v katerih živijo Slovenci po svetu, bi se olajšalo medsebojno sodelovanje. Tako pa je bolj izražen interes matice za sodelovanje s slovenskimi skupnostmi po svetu kot obratno.

Kritične ocene dosedanjega sodelovanja niso usmerjene le v kvalitetni dvig teh oblik sodelovanja med Slovenci v matici in po svetu, marveč zadevajo tudi inovativne pristope. Opozarjajo na to, da so prve generacije emigrantov same navezovale stike z domovino, druge, tretje in kasnejše generacije emigrantov pa tega ne čutijo več posebej izrazito. Zaradi tega je dolžnost matice, da jih poišče in uveljavi stike z njimi. To pa je težka, zahtevna, pa tudi prioritarna naloga. Torej je dolžnost slovenske matične družbe, da se preusmeri iz pretežnih stikov s starejšimi k stikom z mlajšimi generacijami Slovencev po svetu. Prisluhniti je treba še kritični oceni dosedanjih stikov, ki da so preveč institucionalizirani. Predlog, ki izhaja iz te kritike, se zavzema za večje uveljavljanje osebnih individualnih stikov med Slovenci v matici in v tujini.

Matična družba ne bo mogla razviti stikov z rojaki po svetu, če hkrati ne bo razvila dobrih odnosov z oblastnimi in političnimi organi iz okolij, kjer so slovenske skupnosti v tujini.

Pri razvijanju gospodarskih stikov se kritično omenja, naj ne bi dominirali etnični kriteriji, kar bi pomenilo, da bi matična družba prednostno razvijala gospodarske stike z nekom samo zato, ker gre za partnerja slovenskega rodu. Pri gospodarskih stikih naj torej prevladuje ekonomska logika nad etnično.

Obstoječe oblike sodelovanja matice s slovenskimi skupnostmi po svetu je na različnih nivojih potrebno spraviti v nekakšne okvire in jih ustrezno informacijsko obdelati. Mnoge od teh oblik so širši javnosti neznane. Informiranost o njih bi prispevala k širjenju in poglobljanju medsebojnega sodelovanja, pa tudi k zagotavljanju večjih koristi matični družbi in slovenskim skupnostim po svetu. Kritične pripombe zadevajo premajhno iznajdljivost, ustvarjalnost, racionalnost, neprisiljenost, dinamičnost ipd. pri iskanju in razvijanju stikov med matico in slovenskimi skupnostmi po svetu.

SKLEPNE UGOTOVITVE O NAČINIH SODELOVANJA SLOVENIJE S SLOVENSKIMI SKUPNOSTMI V TUJINI

Strnitev ugotovitev o načinih sodelovanja matične Slovenije s slovenskimi skupnostmi po svetu je mogoča v nekaj temeljnih sklopih. Anketirani intelektualci iz matične Slovenije v svojih kritičnih predlogih ocenjujejo dosedanje oblike sodelovanja in predlagajo kvalitetni dvig sodelovanja v vseh segmentih. Hkrati s tem se zavzemajo za razširitev sodelovanja na nova področja, torej za celovito sodelovanje. Kritični predlogi nakužejo racionalizacijo oblik sodelovanja, ki bi ustrezala razvojni stopnji matične Slovenije. Ideološke deklaracije o visokodonečih načinih sodelovanja in delegacijske manifestacije se jim zdijo odvečne, nadomestilo naj bi jih stvarno in konkretno sodelovanje. Sodelovanje med matico in slovenskimi skupnostmi v tujini bi kazalo zasnovati kot univerzalno in odprto, kar pomeni interesno sodelovanje z vsemi skupnostmi in kategorijami brez ideološko-političnih omejitev. Medsebojni pluralistični stiki naj bi temeljili na avtonomnih odločitvah posameznikov, kategorij in institucij med Slovenci in njihovimi potomci v matici in po svetu ob spoštovanju njihovih posebnosti in samoorganiziranosti. Te stike je mogoče razumeti kot večsmerne. Njihov tok naj poteka od matične družbe k slovenskim skupnostim po svetu in nazaj ter med slovenskimi skupnostmi po svetu in med njimi ter imigrantskimi in dominantnimi družbami. Medsebojno sodelovanje se ne more uveljavljati le na institucionalni in formalni ravni, izredno pomembni so individualni, osebni in neformalni stiki. In končno inovativne oblike sodelovanja ne bi smele prezreti preusmeritve od načinov sodelovanja, ki so bili ustrezni za prvo generacijo emigrantov, k sodobnejšim načinom sodelovanja, ki ustrezajo drugim in kasnejšim generacijam emigrantov iz razvitih okolij, kakor tudi mladim generacijam slovenskih zamejcev, živečim v družbah z močnimi znaki post-industrijskega razvoja.

SKLEP

V zamislih o sodelovanju znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora se nedvomno zrcalijo pogledi, ki odsevajo sedanje zapletene krizne razmere v Sloveniji, hkrati pa so ti

pogledi zazrti tudi v prihodnje razvojne spremembe. V Sloveniji gre za hotenja po večji avtonomiji, po spremembi jugoslovanske federativne ureditve, po uveljavitvi celovitejšega strukturalnega pluralizma z zagotovljenimi individualnimi in kolektivnimi demokratičnimi pravicami in po vsestranski odprtosti v svet. Te smeri sprememb naj bi Slovenijo izvlekle iz globoke in dolgotrajne krize. Nobenega dvoma ni, da Slovenija v teh prizadevanjih za uveljavitev notranjih sprememb in za odpiranje v razviti svet potrebuje pomoč in sodelovanje svojih rojakov. Po drugi strani pa ni dvoma, da zamejci in emigranti slovenskega rodu rabijo pomoč in razvito sodelovanje s svojo matično izvorno družbo. Nenazadnje predstavlja za Slovence in njihove potomce po svetu mednarodno uveljavljena slovenska nacija dvigovanje njihovega prestiža, kar ni nepomembno za njihovo promocijo v hierarhiji etnične stratifikacije. V tem kontekstu je mogoče razumeti zamisel o celovitosti slovenskega narodnega vprašanja in o uveljavitvi zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru kot referenčni etnični tvorbi. V sodobnosti, ko se kažejo izrazita nerazpoloženja do različnih hierarhičnih načinov družbenega povezovanja in ko hkrati slabijo mnogotere primarne vezi, postajajo etnične povezave pomembne in jih vsekakor ni mogoče imeti za preživele.

Vsi opisani načini sodelovanja znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora so pomembni. Pri tem predstavlja kulturno sodelovanje pogoj za graditev etnične referenčne tvorbe. Med njimi pa velja, glede na prihodnje trende družbenega razvoja, izpostaviti informacijsko in znanstveno sodelovanje. Predlogi o razširitvi sodelovanja z vsemi slovenskimi skupnostmi po svetu, torej o odprtosti skupnega slovenskega kulturnega prostora, odsevajo pluralistične težnje, ki se snujejo v Sloveniji, in hkrati trende v globalnih mednarodnih odnosih, značilne za postindustrijski družbeni razvoj. Nenazadnje si brez političnega, idejnega, kulturnega pluralizma ni mogoče zamišljati ekonomskega pluralizma in mednarodnega gospodarskega sodelovanja. Pogledi o pluralizmu kategorij in skupnosti znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora govorijo o avtonomiji le-teh in ne o obstoju kakršnekoli dominacije, kar odpira možnosti za večsmerno ustvarjalno sodelovanje na kvalitetnejši ravni. Opozarjanje na uveljavljanje osebnih stikov ob institucionalnih kaže na to, da utegne uresničevanje zamisli o

skupnem slovenskem kulturnem prostoru zadovoljiti tako socialno (zasebna sfera) kakor tudi sistemsko (javna sfera) integracijo na etničnih temeljih. Etnična referenčna tvorba, temelječa na zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, more prerasti iz agregatnega stanja v skupnost, če bo uveljavljala pluralistično sodelovanje in zagotavljala razvoj matične Slovenije ter slovenskih skupnosti po svetu. Prispevala pa bo tudi k socialni promociji Slovencev in njihovih potomcev.

OPOMBE

1. P. Klinar, Mednarodne migracije, Obzorja, Maribor 1976; W.R. Brubaker, ed., Immigration and the Politics of Citizenship in Europe and North America, Univ. Press of America, New York 1989; R. Cohen, The New Helots, Migrants in the International Division of Labour, Avebury, Gower Publ. Co. Aldershot 1987; Civil Rights and the Sociopolitical Participation of Migrants, International Migration Review, vol. 19, 71/85, New York; P. Klinar, Mednarodne migracije v kriznih razmerah, Obzorja, Maribor 1985; H. Körner, U. Mehrländer, Die Neue Ausländerpolitik in Europa, Neue Gesellschaft, Bonn 1986
2. P. Vodopivec, Izkušnje Slovencev iz Jugoslavije, Naši razgledi 24. 3. 1989, str. 165, 169; R. Lenček, Protislovna prihodnost Slovencev v ZDA, Naši razgledi, marec 1989, str. 194, 195; Skupni slovenski kulturni prostor, Zbirka Plenuma kulturnih delavcev OF, Nova Gorica 1986; Posvet o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, Ljubljana, 17. 3. 1989; T. Hribar, Slovenska državnost, Ljubljana-1989
3. Slovensko javno mnenje, RI FSPN, Ljubljana 1987, 1988; Slovensko javno mnenje - Mnenjski voditelji, RI FSPN, Ljubljana 1988
4. Posvet Univerza za devetdeseta leta in prenos znanja, FSPN, Ljubljana 19. 4. 1989; F. Mali, Posvet Univerza za devetdeseta leta in prenos znanja, Vestnik Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana 4/89, str. 184-192; P. Klinar, Beg možganov in načini sodelovanja v slovenskem znanstvenem prostoru, Posvet Univerza za devetdeseta leta in prenos znanja, FSPN, Ljubljana, 19. 4. 1989, str. 11, (razmnoženo)

ABSTRACT

**SOME IDEAS ON THE COOPERATION BETWEEN
SLOVENES AND THEIR DESCENDANTS
IN THE HOMETLAND AND THOSE ABROAD***P e t e r K l i n a r*

The author first presents some theoretical sociological premises relevant to research on international migrations. In this respect, he draws attention to conjunction of theoretical premises, referring to the inter-ethnic relations with communications, migrations, social and ethnic stratification and mobility. These theoretical premises are used to form a typology of emigrants, but they are also important for research into various types of migration policies.

Further developed is the idea of a common Slovene cultural space (Slovenia proper, Slovenes in neighboring countries, emigrants and their communities), which the author defines as a pluralistic social space - a reference to ethnic construction, within which occur various relations among the several categories of Slovenes and their descendants. He cites the reasons why the idea of a Slovene space is feasible: little concentration of this space, numerical smallness, underdevelopment of the Slovene nation.

In the empirical part of this paper, the author presents some discoveries about cooperation within the common Slovene cultural space, as shown in opinion polls in Slovenia, and especially in the polls among the opinion settlers - various professional categories of intellectuals. In Slovenia, the idea of a common Slovene cultural space has met with good reception and response. Results of studies on willingness to cooperate with various categories of Slovenes abroad and on different levels of awareness of Slovene emigrant communities are presented.

Empirical facts suggest ways in which to broaden and intensify mutual cooperation between Slovenia proper and the Slovenes and their descendants abroad. Major emphasis is given to the enhancement of scientific, economic and informational

cooperation. However, proposals do not neglect cultural, athletic and political cooperation. In the latter case, foremost is the idea of taking into consideration the opinions of Slovene countrymen abroad whenever making decisions important for the development of Slovenia. Empirical research also reveals the obligations Slovenia has to the Slovene communities abroad and the manner implementing its cooperation with them. The order of proposals points towards an enhanced and increased flow of information material and its contextual improvement, cooperation with those Slovene communities abroad with which Slovenia does not yet cooperate, establishment of scientific Slovene institutions abroad, cooperation with institutions of Slovene communities abroad, support for education of Slovene countrymen in their homeland, providing information on the activities of Slovene communities abroad in the Slovene media, through cultural contracts, in Slovene schools abroad, and through cooperation in sports. Critical evaluations of the present level of cooperation and proposals for future cooperation show that cooperation among Slovenes and their countrymen should be realistic, open, pluralistic, integral, innovative, modern, multi-directional, dynamic, rational, of enhanced quality and that it should be spread into new areas within all autonomous categories of the common Slovene cultural space.

In the final section we read about the feasibility and actuality of mutual cooperation among all parts and categories of the common Slovene cultural space.